

İSRAİL SALDIRILARI KARŞISINDA İRAN'IN TUTUMU

DR. MUSTAFA CANER

Akademisyen SAKARYA ÜNİ.

“

Aksa Tufanı'na İran'ın dâhiliyeti çokça tartışılan bir mesele oldu. İranlı yetkililer bu tür iddiaları kesin bir dille yalanladı. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nasır Kenani, İran'ın Filistin'in karar alma süreçlerinde dâhiliyeti olmadığını söyledi. Benzer şekilde Hamas yetkilileri de bu tür açıklamalarda bulundu. Üst düzey Hamas liderlerinden Ali Barakeh ne İran'ın ne de Hizbullah'ın 7 Ekim saldırılarında bir rolünün olmadığını ifade etti. Diğer taraftan, İran'ın bu operasyonun her aşamasında, operasyonu mümkün kılan altyapıyı ve askerî kabiliyeti tedarik ve takviye eden aktör olarak yer aldığı açıktır.

”

Yıllardır Filistin ve İsrail konuları, İran yönetici elitinin gündeminin değişmeyen bir parçasıdır. Son yıllarda İran, Filistinli gruplarla olan

bağını oldukça ilerletti. İsrail karşıtı tavrından söylemsel olarak zerre taviz vermeyen İran, son yıllarda İsrail ile dolaylı bir çatışma yürütmektedir. Suriye sahasında doğrudan askerî bir karşılığı olan bu çatışmanın, çeşitli istihbarat operasyonları, suikast ve sabotaj gibi başlıklar altında İran ve İsrail de dâhil olmak üzere geniş bir alana yayıldığını söylemek mümkündür. Muhsin Fahrizade suikastı bu örnekler arasında verilebilir. 7 Ekim'de gerçekleşen Aksa Tufanı Operasyonu da İran ve İsrail arasındaki dolaylı çatışmanın yeni ve çarpıcı bir sayfası sayılabilir. Başta Dinî Lider Ali Hamaney ve Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi olmak üzere pek çok İranlı yetkili, bu saldırıyı en coşkulu biçimde kutladı ve desteklerini ifade etti.

İRAN'IN AKSA TUFANI'NDAKİ POZİSYONU

Aksa Tufanı'na İran'ın dâhiliyeti çokça tartışılan bir mesele oldu. İranlı yetkililer bu tür iddiaları kesin bir dille yalanladı. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nasır Kenani, İran'ın Filistin'in karar alma süreçlerinde dâhiliyeti olmadığını söyledi. Benzer şekilde Hamas yetkilileri de bu tür açıklamalarda bulundu. Üst düzey Hamas lider-

lerinden Ali Barakeh ne İran'ın ne de Hizbullah'ın 7 Ekim saldırılarında bir rolünün olmadığını ifade etti. Diğer taraftan, İran'ın bu operasyonun her aşamasında, ope-

rasyonu mümkün kılan altyapıyı ve askerî kabiliyeti tedarik ve takviye eden aktör olarak yer aldığı açıktır. Ancak operasyonun icra aşamasında Filistinli grupların özerkliği söz konusudur. İran ve Filistinli gruplar arasındaki ilişkiyi bir tür emir-komuta ilişkisi olarak okumak doğru olmaz. Bu tür bir ilişki biçimi, İran'ın ideolojik olarak oldukça yakın olduğu ve kurumsal yapılanmasında da söz sahibi olduğu başta Lübnan'daki Hizbullah olmak üzere Irak, Suriye ve Yemen sahasındaki diğer silahlı aktörler için geçerlidir. Ancak Hamas ve İslami Cihad ile İran'ın ilişkileri

bir tür karşılıklı pratik kazanç ilişkisidir. İki taraf da kendi siyasi ajandası lehine bu ilişkiyi yürütmektedir.

İran'ın askerî desteği, doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde hem 7 Ekim öncesinde hem de sonrasında sahadaki gelişmeler üzerinde anlamlı etkiye sahip olmuştur. 2021 yılındaki bir açıklamasında Devrim Muhafızları Komutanlarından Tuğgeneral Emir Ali Hacı-zade, "Müttefiklerimize ve dostlarımıza balık vermek ya da nasıl balık tutulacağını öğretmek yerine nasıl olta atılacağını öğrettik" di-

yerek aslında doğrudan füze vermek yerine kendi füze teknolojilerini üretmek adına teknoloji transferi yaptıklarını ifade etmiştir. Yani Hamas ve İslami Cihad'ın kendi füzelerini üretmelerine imkân sağlayacak destek İran'dan gelmiştir. Bunun yanında İran, "Direniş Eksenini" olarak adlandırdığı bölgesel silahlı milis ağının bir parçasına da söz konusu örgütleri oturtmuştur. Bu örgütlerle diğer İran'a yakın örgütler arasında koordinasyon ve askerî iş birliğini İran Devrim Muhafızlarının Kudüs Gücü yürütmektedir. 7 Ekim öncesinde İranlı askerî yetkililerle

söz konusu grupların komutanları arasında periyodik toplantılar düzenlenmiştir. Hamas'ın bu saldırıya en az iki yıldır hazırlandığı dikkate alındığında İran'ın operasyonun icrası olmasa da planlama aşamasındaki katkısı görmezden gelinmeyecek kadar açıktır.

“

İran'ın ideolojik yapılanmasının harcı karılırken İsrail bu harca “küçük şeytan” kodlamasıyla dâhil olmuştur. Müesses nizamın meşruiyeti ve devamlılığını sağlamada İsrail karşıtlığının rolü yadsınamaz.

”

Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere diğer Batı ülkeleri de İran'ın doğrudan saldırınının bir parçası olduğu iddiasına karşı çıkmışlardır. Ancak elbette “dâhiliyet” bir yorum meselesidir ve Joe Biden'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Jack Sullivan da İran'ın dâhiliyetini Hamas'a verdiği destek üzerinden okumuş ve tasdik etmiştir. Fakat doğrudan bir bağlantı söz konusu olmadıkça İran'a karşı İsrail ve ABD'nin harekete geçmesini gerektirecek “legal” bir sebep ortada yoktur.

İran'ın her yıl Hamas ve İslami Cihad'a milyonlarca dolar maddi destek sağladığı bilinmektedir. Hatta İran'ın harcamış olduğu bu paralar, İran kamuoyunu da ciddi şekilde rahatsız etmektedir. Özellikle İran'da zaman zaman ortaya çıkan kitlesel protesto hareketlerinde halk, bu rahatsızlığını dile getirmiş ve kendi ekonomik durumlarını düzeltmek yerine dev-

letin Filistin için para harcadığını söylemiştir. İran'ın halkın tepkisini çekecek şekilde kendi kaynaklarını Filistin konusuna ayırmasının elbette ciddi sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri ayrıntılı olarak daha önce Ortadoğu Analiz Dergisi'nin Haziran 2021 sayısındaki “İran'ın Filistin-İsrail Siyasetini Anlamlandırma” başlıklı yazımda ele almıştım. Kısaca hatırlatmak gerekirse İran'daki kurucu anlatıda İsrail karşıtlığı önemli bir yere sahiptir. İran'ın ideolojik yapılanmasının harcı karılırken İsrail bu harca “küçük şeytan” kodlamasıyla dâhil olmuştur. Müesses nizamın meşruiyeti ve devamlılığını sağlamada İsrail karşıtlığının rolü yadsınamaz.

O yazıda değinilmeyen bir başka faktör, İsrail ile Arap devletleri arasında başlayan normalleşme dalgasının İran'ı oldukça rahatsız etmesidir. Bu yüzden her ne kadar İran, Aksa Tufanı Operasyonu'nda

rol almasa bile operasyonun sonuçlarından memnun olmuştur. Hamas'ın saldırılarıyla başlayan süreçte İsrail'in ölçsüz karşılığı ve kolektif cezalandırma hamleleri, Tel Aviv yönetiminin uluslararası kamuoyu nezdinde meşruiyetini sarsmıştır. Bu durum da Arap devletleri üzerinde İsrail ile normalleşmenin ilerletilmemesi ve durdurulması yönündeki baskıları artırmıştır. Dolayısıyla İran'ın sürecin bu çıktısından memnun olduğu söylenebilir.

Politik olarak Hamas'a destek veren İran, vekil kuvvetleri üzerinden de bölgesel faaliyetlerine Hamas'ın mücadelesi doğrultusunda hız vermiştir. Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'de İran'a yakın olan silahlı grupların bölgedeki ABD ve İsrail askerî kuvvetlerini hedef almaları, savaşın Gazze sathında sınırlı kalması, İsrail'in askerî olarak birden fazla cephede meşgul edilmesi ve demir kubbe sisteminin kapasite-

tesinin zorlanması bu doğrultudaki sonuçlardır. Bu sonuçların Hamas'a sahada ne kadar faydasının bulunduğu tartışmalıdır. Ancak çatışma alanlarını sınırlandırmak ve caydırıcılık anlamındaki etkisi tartışmasız ortadadır. Hamas ve İsrail arasındaki varılan ve İsrail'in elindeki Filistinli mahkûmlarla Hamas'ın elindeki İsraili rehinelere serbest bırakılmalarını öngören geçici ateşkes süresince İran'a müzahir grupların da bölgedeki taciz saldırılarını sonlandırdıkları görülmüştür. Bu anlamda "Direniş Ekseni" grupları, Hamas'ın siyasi stratejisi ve kararlarına uygun hareket etmektedir. Bu durum da Hamas'ın İran karşısındaki siyasi özerkliğini gösteren bir diğer örnektir.

İran'ın başından itibaren Gazze çatışmalarını dolaylı bir savaş ya da vekâlet savaşı olarak tasarladığıdır. Bu anlamda İran'ın doğrudan cephede yer almak, İsrail ya da ABD ile doğrudan karşı karşıya gelme niyetinin olmadığı vurgulanmalıdır. Bu vurgu açıkça İranlı yetkililer tarafından da yapılmıştır. Keyhan gazetesinin başyazarı ve Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Şeriatmedari, 30 Ekim tarihli yazısında "İran'ın stratejisinde başka milletlerin adına savaşa girmek yok" demiş ve İran'ın niyetinin sadece dışarıdan destekle sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

İRAN DESTEĞİNİN SINIRLARI

İran'ın Filistinli gruplara desteğinin sınırlarını çizmek önem arz etmektedir. Aksi takdirde savaşın bölgesel yayılımı konusunda isabetsiz öngörülerde bulunulabilir. Söylenmesi gereken en önemli nokta, İran'ın başından itibaren Gazze çatışmalarını dolaylı bir savaş ya da vekâlet savaşı olarak tasarladığıdır. Bu anlamda İran'ın doğrudan cephede yer almak, İsrail ya da ABD ile doğrudan karşı karşıya gelme niyetinin olmadığı vurgulanmalıdır. Bu vurgu açıkça İranlı yetkililer tarafından da yapılmıştır.

Keyhan gazetesinin başyazarı ve Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Şeriatmedari, 30 Ekim tarihli yazısında "İran'ın stratejisinde başka milletlerin adına savaşa girmek yok" demiş ve İran'ın niyetinin sadece dışarıdan destekle sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Dinî lider Ali Hamaney'in kayıbiraderi ve müesses nizamın önemli isimlerinden Gulam Ali Haddad Adil de 17 Kasım'da vermiş olduğu bir röportajda, İran'ın doğrudan savaşa girmesinin İsrail'in planı olduğunu dile getirmiş ve İran'ın böyle bir niyetinin olmadığını ifade etmiştir. Üst kademelerden gelen bu açıklamalar dikkate alındığında da İran'ın savaşa doğrudan dâhil olma niyetinin olmadığını söylemek mümkündür. Bazı iddialara göre İran'ın doğrudan savaşa girmesinin sebebi, Hamas'ın Akşa Tufanı'nı yaparken İran'ın önceden bilgilendirilmemesidir. Buna göre Hamaney, İsmail Haniye'ye bu yönde bir gerekçeyle savaşa girmeyeceklerini bildirmiştir. Son konuşmalarından birinde ise Ali Ha-

maney, "Bazıları İran'ın tüm Yahudilerin ve Siyonistlerin denize atılması gerektiğini söylediğini iddia ediyor. Hayır, biz asla böyle bir şey söylemedik. Biz halk oylamasının belirleyici faktör olması gerektiğini söylüyoruz. Filistinlilerin oylarıyla kurulacak bir hükümet yabancıların gitmesine ya da kalmasına karar verecektir" şeklinde konuşarak Filistinli aktörlerin "özneliğini" ve kendi pozisyonlarının dışarıdan destekle sınırlı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Sonuç olarak İran'ın "iki devletli çözüm" fikrine öteden beri karşı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bu anlamda İran, Hamas'ın 2017'de duyurmuş olduğu yeni siyaset belgesiyle kabul ettiği 1967 sınırlarını bile yeterli bulmamaktadır. Her ne kadar İranlı yetkililerin son açıklamaları bu konuda referandumu bir çözüm metodu olarak önerse de sahanın gerçekliği ve uluslararası kamuoyunun ağırlıklı bir şekilde 1967 sınırlarına atıf yaptığı dikkate alındığında, İran'ın Filistin konusundaki söyleminin fizibilitesi tartışmaya açılmaktadır. Bu konuda İsraili fanatiklerle İran'ın söylemi arasındaki benzerlik dikkate çekmektedir. İki taraf da birbirlerinin tam aksi istikametinde olsa da makul olmayan bir noktaya doğru hedef tayin etmiştir. Dolayısıyla İran için Filistin meselesinin yakın ve orta vadede kapanması söz konusu değildir. Filistinli grupların İran'dan destek almaya devam ettikleri bir denklemde ateşkes ya da barış sağlansa bile bir yerde çatışmaların ileride tekrar patlak vermesi muhtemeldir. ■